

ЗАСОБИ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ, ЯК ОДИН ІЗ СУБ'ЄКТІВ ЗАПОБІГАННЯ СІМЕЙНОГО НАСИЛЬСТВА ЩОДО ДІТЕЙ

У статті досліджується роль та значення засобів масової інформації в питанні запобігання насильству в сім'ї щодо дітей. Автор дає власне бачення щодо використання різних можливостей ЗМІ щодо запобігання даним видам злочинів.

Ключові слова: засоби масової інформації, насильство в сім'ї, діти.

О. Л. Беспаль

Средства массовой информации, как один из субъектов предупреждения семейного насилия в отношении детей

В статье исследуется роль и значение средств массовой информации в вопросе предотвращения насилия в семье в отношении детей. Автор дает свое видение по использованию разных возможностей СМИ по предотвращению данным видам преступлений.

Ключевые слова: средства массовой информации, насилие в семье, дети.

О. Bespal

Mass-media, as one of the subjects prevention domestic violence on children

This paper examines the role and importance of the media in the issue of preventing violence against children. The author gives his vision on the use of different media options to prevent these types of crimes.

Key words: media, domestic violence, children.

Постановка проблеми та її актуальність.

Загальновідомо, що сім'я відіграє величезну роль у житті кожної людини, вона є тією інстанцією, де задовольняється ціла низка потреб (в т.ч. фізичних, психологічних), де відбувається становлення дитини, як соціальної істоти, за умови, що там наявні спокій, моральна підтримка, захищеність, безпека, емоційний комфорт тощо. Проте, для багатьох така сім'я і форма поведінки її членів є недосяжною мрією, оскільки в Україні, як і в багатьох зарубіжних країнах, стоїть гостро проблема насильства в сім'ї.

Насильницькі дії з боку членів власної сім'ї завдають серйознішої психологічної та фізичної шкоди, ніж аналогічні діяння з боку сторонніх осіб, порушуючи основний принцип здорової життєдіяльності родини – безпечно та комфортно існування будь-якого її члена [1, с. 6].

Ще донедавна проблема насильства в сім'ї вважалась суто внутрішньою, особистою справою кожної родини, проте, враховуючи особливу увагу міжнародної спільноти, українського законодавця, а також засобів масової інформації до такого негативного та, без перебільшення, ганебного явища, даний вид злочинів вийшов за межі родини і набув глобального масштабу, став публічною проблемою, яка стосується всіх і кожного.

Особливої небезпеки такий вид насильства набуває тоді, коли він застосовується до найменш захищеної верстви населення – до дітей.

Аналіз досліджень і публікацій. В науці кримінального права та кримінології проблемі сімейного насильства та насильства щодо дітей зокрема, були присвячені наукові роботи багатьох вітчизняних вчених (О. І. Белової,

А. Б. Благі, В. В. Вітвіцької, Б. М. Головкина, С. Г. Киренка, Л. В. Крижної, Ю. М. Крупки, Л. В. Левицької, М. П. Мишляєва, Ю. Л. Приколотіної, Л. В. Самарай, М. Ю. Самченко, Н. С. Юзікової та ін.).

Метою даної статті є дослідження ролі засобів масової інформації в питанні запобігання сімейному насильству щодо дітей, а також використання їхніх можливостей щодо запобігання даним видам злочинів.

Виклад основного матеріалу. Неможливо не відмітити позитивну тенденцію з боку законодавця щодо прийняття нормативно-правових актів, покликаних протидіяти сімейному насильству. Серед яких варто згадати Закон України «Про Загальнодержавну програму «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2016 року» № 1065-VI від 05.03.2009 р. [2] (далі – Загальнодержавна програма).

Відповідно до Загальнодержавної програми на засоби масової інформації покладається забезпечення поширення соціальної реклами та широкого висвітлення питань соціально-правового захисту дітей, дотримання положень Конвенції ООН про права дитини (розділ IV) [2]. Крім того, у зв'язку із закінченням у 2016 році строку дії Загальнодержавної програми, Міністерством соціальної політики України розроблено проект нової Концепції Державної програми «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини на 2017–2021 роки», в основу якої включені пріоритетні напрямки Стратегії Ради Європи з прав дитини (2016–2021) [3], яка прийнята Комітетом Міністрів Ради Європи 2 березня 2016 року (далі – Стратегія).

Відповідно до даної Стратегії необхідно підвищувати інформованість про права дитини серед дітей, батьків, вихователів, фахівців і політиків, що є величезним завданням, яке Рада Європи прагне виконувати спільно з державами-членами. Більше зусиль буде спрямовано як на он-лайн, так і аудіовізуальних засобів комунікації, а також подальший розвиток сайту www.coe.int/children з повною, доступною і актуальною інформацією про права дітей [4, с. 24].

Таким чином, незважаючи на чисельність наукових розробок, прийнятих вітчизняних та міжнародних нормативно-правових актів, до нині залишається багато невирішених питань та проблем, які пов'язані із запобіганням та профілактикою насильства в сім'ї щодо дітей. Разом з тим, із вищевказаних нормативних актів чітко видно надзвичайно велике значення питання поінформованості громадськості про права дітей. Тож, вагому роль у попередженні та боротьбі із сімейним насильством (поряд з іншими суб'єктами) можуть відіграти засоби масової інформації (далі – ЗМІ).

Засоби масової інформації – це періодичні друковані видання та інші форми розповсюдження інформації, спрямовані на охоплення необмеженого кола осіб, соціальних груп, держав з метою оперативного інформування їх про дії і явища у світі, конкретній країні, певному регіоні, а також на виконання спеціальних соціальних функцій [5, с. 134-135].

До друкованих ЗМІ (преси) належать періодичні (і такі, що подовжуються) видання, які виходять під постійною назвою з періодичністю один і більше номерів (випусків) протягом року – газети, журнали, бюлетені тощо і разові видання з визначеним тиражем. Аудіовізуальними, електронними ЗМІ є радіомовлення, телебачення, кіно, звукозапис, відеозапис, Інтернет тощо [6].

На превеликий жаль, так історично склалось, що фізичне покарання дітей, як метод виховання та впливу на їхню поведінку тривалий час вважалися нормою і не засуджувались ані суспільством, ані державою, в цілому. Тому важливим моментом якісного та ефективного запобігання даним злочинам є інформування населення про неприпустимість застосування насильства до дітей.

Інформування – це найбільш звичний для нас напрямок запобіжної роботи у формі лекцій, бесід, розповсюдження спеціальної літератури або відео- і телефільмів [7, с. 232].

Хоча і є позитивна практика висвітлювання у ЗМІ даної проблеми, разом із тим їх можливості використовуються не в повному об'ємі. Так, здебільшого в пресі або на телебаченні інфор-

мують про сам факт вчинення насильства щодо дітей, не розкриваючи питання призначення покарання винній особі, подальшу долю жертви злочину, поза увагою залишається участь поліції у запобіганні та боротьбі з сімейним насильством щодо дітей. Тому в ЗМІ необхідно більше уваги приділяти позитивному досвіду правоохоронних та судових органів при розкритті, боротьбі та запобіганні даним злочинам.

Тож, надзвичайно важливо використовувати максимальні можливості сучасних ЗМІ, зокрема, інтернет-ресурсів. Так, не зайвим було б створити спеціалізовані веб-сайти, які б на прикладі конкретних життєвих випадків повідомляли про негативний вплив насильства на дітей і категоричну заборону його застосовувати.

Телебачення нині становить невід'ємну частину нашого повсякденного життя і є потужним засобом масової інформації. Останнім часом проблема насильства щодо дітей доволі часто висвітлюється на телебаченні, зокрема на таких центральних каналах, як «Інтер» (програма «Стосується кожного», «Україна» (програма «Говорить Україна»), «СТБ» (програма «Кохана, ми вбиваємо дітей»), ICTV (програма «Надзвичайні новини»). Завдяки телебаченню та професійній роботі журналістів було доведено до відома громадськості та окремих посадових осіб кричущі випадки застосування до дітей насильницьких дій, які намагались приховати, та завдяки окремим проектам громадянам була надана допомога (юридична та психологічна).

Тож, варто погодитися з думкою В. М. Бесчастного, що журналістів слід навчити захищати дітей у телевідеоматеріалах про факти насильства у родині, школі чи в іншому місці [8, с. 8]. Оскільки, як свідчить практика, це допоможе врятувати чиесь життя або притягнути винних до відповідальності.

Необхідно констатувати, що не всі діти-потерпілі знають куди і до кого можна звернутись за підтримкою та допомогою в разі вчинення щодо них насильницьких дій. Тому з метою їх інформування необхідно розробити листівки, брошури з інформацією доступно для них мовою. Такі матеріали необхідно поши-

рювати в навчальних, спортивних, лікувальних закладах, закладах культури й мистецтва тощо.

Доцільно долучати до діяльності із запобігання з даним видом насильства і кінотеатри, а саме: перед початком кожного фільму розмішувати короткі відеоролики про неприпустимість застосування фізичного покарання, жорстокого поводження з дітьми та про їхні наслідки. Створити документальні фільми про дану проблему, які наслідки можуть настати через кілька років (зокрема, зламані долі таких дітей, які доволі часто самі стають домашніми тиранами вже в дорослому віці, психічні розлади тощо).

Важливим та ефективним методом інформування також є соціальна реклама, яку необхідно розмішувати на рекламних щитах, бігбордах, на телебаченні, радіо, в Інтернеті та інших публічних місцях. Причому, пропонується до створення такої реклами залучати відомих осіб (акторів, артистів, спортсменів тощо), оскільки вони мають авторитет серед певної верстви населення, а це, в свою чергу, можливо, позитивно вплине на їхню поведінку.

Вагому роль у запобіганні сімейного насильства щодо дітей можуть відіграти бібліотеки, завдяки яким до значної кількості читачів може бути донесена інформація. Оскільки бібліотека – це своєрідний інформаційний посередник, який передає текстові, відео- та аудіоповідомлення. Саме це дає змогу забезпечити належний рівень поінформованості суспільства для вирішення такої гострої на часі проблеми, як запобігання насильству щодо підлітків [9, с. 4]. Так, у бібліотеках проводять виховні заходи, спрямовані на зміцнення і покращення стосунків у сім'ї («Тато, мама і я – дружна сім'я», «День матері», «Всією сім'єю до лісу і парку...», «Родинні цінності», «Наші сімейні традиції» тощо) [10, с. 2]. Пропонується розмішувати в бібліотеках інформативні стенди з певною тематикою, наприклад, про неприпустимість фізичного покарання дітей, трясти немовлят тощо, які привернуть увагу читачів та змусять задуматись про негативні та небезпечні наслідки вказаних дій, а це, в свою чергу, також допоможе запобігти новим випадкам сімейного насильства щодо дітей.

Висновки. Незважаючи на чисельність наукових розробок, прийнятих вітчизняних та міжнародних нормативно-правових актів, до нині залишається багато невирішених питань та проблем, які пов'язані із запобіганням та профілактикою насильства в сім'ї щодо дітей. Разом із тим, багато нормативних актів містять положення про необхідність поінформованості громадськості про права дітей та неприпустимість застосування до них насильства. Тож, велике значення у попередженні та боротьбі із сімейним насильством можуть відіграти ЗМІ, які становлять невід'ємну частину нашого повсякденного життя. Проте можливості ЗМІ використовуються не в повному об'ємі, у зв'язку з чим втрачається перспектива ефективного запобігання сімейного насильства щодо дітей. Тому, необхідно використовувати максимальний потенціал сучасних ЗМІ, зокрема, інтернет-ресурсів, радіо, телебачення, друкованих засобів, кінотеатрів, бібліотек тощо.

Таким чином, за допомогою ЗМІ можна сформулювати суспільну думку щодо негативного ставлення до насильства над дітьми, а це в свою чергу слугуватиме ефективним та дієвим засобом запобігання жорстокого поводження з дітьми та сімейного насильства щодо дітей в цілому.

Література

1. *Попередження*, виявлення і подолання випадків насильства та жорстокого поводження з дітьми: методичний посібник для освітян / авт.: Журавель Т. В., Кочемировська О. О., Ясеновська М. Е. / за заг. ред. Беспалько О. В. – К.: ТОВ «К.І.С.», 2010. – 242 с.

2. *Про Загальнодержавну* програму «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2016 року: Закон України від 5 березня 2009 р. № 1065-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1065-17>

3. *Фахівці* спільно з громадськістю обговорили проект Концепції Державної програми «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини на 2017-2021 роки» / Урядовий портал [офіційний веб-сайт]

[Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=249596196

4. *Стратегія* Ради Європи з прав дитини (2016-2021) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nsj.gov.ua/files/147679858320161003101948_CoE%20Strategy%20on%20children_ukr-1.pdf

5. *Політологічний* енциклопедичний словник: навч. посіб. / НАН України, Інститут держави і права ім. В. М. Корецького; упоряд. В. П. Горбатенко, А. Г. Саприкін; ред. Ю. С. Шемшученко, В. Д. Бабкін. – К.: Генеза, 1997. – 400 с.

6. *Політологічний* словник [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://subject.com.ua/political/dict/596.html>

7. *Блага А. Б.* Насильство в сім'ї (кримінологічний аналіз і запобігання): монографія / А. Б. Блага; МВС України, ХНУВС. – Харків: ФО-П Макаренко, 2014. - 356 с.

8. *Бесчастний В. М.* Запобігання насильству в сім'ї як важливий чинник розвитку громадянського суспільства в Україні / В. М. Бесчастний // Реалізація державної політики стосовно дітей, молоді, сімей та затвердження гендерної рівності в суспільстві на території Донецької області: матеріали регіонального круглого столу (Донецьк, 18 лютого 2009 р.). – Донецьк: ДЮІ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2010. – С. 3-8.

9. *Теслюк В.* Бібліотека – координатор діяльності, спрямованої на профілактику насильства щодо підлітків / В. Теслюк, А. Стульнікова // Вісник Книжкової палати. – 2010. – № 10 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=vkr_2010_10_13

10. *Ковальчук Т.* Бібліотека як координатор у вирішенні проблеми щодо запобігання насильству у неблагополучних сім'ях / Т. Ковальчук // Вісник Книжкової палати. – 2011. – № 10 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.

exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=vkp_2011_10_6

References

1. *Poperedzhennja*, vijavlennja i podolannja vipadkiv nasil'stva ta zhorstokogo povodzhennja z dit'mi: metodichnij posibnik dlja osvityan / avt.: Zhuravel' T. V., Kochemirovs'ka O. O., Jasenovs'ka M. E. / za zag. red. Bezpalko O. V. – K.: TOV «K.I.S.», 2010. – 242 s.
2. *Pro Zagal'noderzhavnu programu «Nacional'nij plan dij shhodo realizacii Konvencii OON pro prava ditini na period do 2016 roku»*: Zakon Ukraini vid 05.03.2009 r. № 1065-VI [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1065-17>
3. *Fahivci* spil'no z gromads'kistju obgovorili proekt Koncepcii Derzhavnoi programi «Nacional'nij plan dij shhodo realizacii Konvencii OON pro prava ditini na 2017-2021 roki» / Urjadovij portal. [oficijnij veb-sajt]. [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu: http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=249596196
4. *Strategija* Radi Evropi z prav ditini (2016-2021) [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu: http://www.nsj.gov.ua/files/147679858320161003101948_CoE%20Strategy%20on%20children_ukr-1.pdf
5. *Politologichnij* enciklopedichnij slovník: navch. posibnik dlja studentiv vishh. navch. zakladiv. – K.: Geneza, 1997. – 400 s.
6. *Politologichnij* slovník [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu: <http://subject.com.ua/political/dict/596.html>
7. *Blaga A. B.* Nasil'stvo v sim'i (kriminologichnij analiz i zapobigannja): monografija / MVS Ukraini, HNUVS – Harkiv: FO-P Makarenko, 2014. – 356 s.
8. *Beschastnij V. M.* Zapobigannja nasil'stvu v sim'i jak vazhlijvii chinnik rozvitku gromadjans'kogo suspil'stva v Ukraini / V. M. Beschastnij // Realizacija derzhavnoi politiki stosovno ditej, molodi, simej ta zatverdzhennja gendernoi rivnosti v suspil'stvi na teritoriyi Donec'koi oblasti: materiali regional'nogo kruglogo stolu (Donec'k, 18 ljutogo 2009 r.). – Donec'k: DJuI LDUVS im. E. O. Didorenka, 2010. – S. 3-8.
9. *Tesljuk V.* Biblioteka – koordinator dijalnosti, sprjamovanoi na profilaktiku nasil'stva shhodo pidlitkiv / V. Tesljuk, A. Stul'nikova // Visnik Knizhkovoï palati. – 2010. – № 10 [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=vkp_2010_10_13
10. *Koval'chuk T.* Biblioteka jak koordinator u virishenni problemi shhodo zapobigannja nasillju u neblagopoluchnih sim'jah / T. Koval'chuk // Visnik Knizhkovoï palati. – 2011. – № 10 [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=vkp_2011_10_6